

SOFT POWER CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ „SOFT POWER Z CHIŃSKĄ SPECYFIKĄ”

Agata Wiktor Ziętek

Zakład Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Plac Litewski 3, 20-080 Lublin, wiktoriaziem@gmail.com

Streszczenie. Państwo opiera swoją siłę na zróżnicowanym potencjale. Można do niego zaliczyć zarówno potencjał polityczny, ekonomiczny, militarny, jak również imponderabilia. J.S. Nye wprowadzając pojęcie *soft power* do terminologii stosunków międzynarodowych zdefiniował ją jako zdolność kształtowania preferencji innych dzięki atrakcyjności i przyciąganiu za pomocą posiadanych zasobów, takich jak: kultura, wartości polityczne, polityka zagraniczna. Zaproponowana koncepcja *soft power* spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem w kręgach naukowych i politycznych Chińskiej Republiki Ludowej, która dzięki miękkiej sile ma nadzieję wykreować swój wizerunek stabilnego, przewidywalnego, przyjaznego państwa.

Ze względu na fakt, że dynamika rozwojowa Chin budzi ambiwalentne uczucia, państwo to chce przekonać społeczność międzynarodową, że nie jest dla nikogo zagrożeniem. W tym celu korzystając ze źródeł *soft power* przedstawia siebie jako państwo odpowiedzialne i zaangażowane w rozwiązywanie problemów globalnych. Dąży również do wzmacniania swojego wizerunku w wymiarze wewnętrznym, co jest niewątpliwie specyfiką chińskiego *soft power*. Wzmacnia też poczucie dumy ze swojej historii i wartości wśród mieszkańców. Konsekwencją podejmowanych działań, których przykłady zostały omówione w artykule, jest wzmacnianie pozycji Chin w świecie, co w efekcie służy międzynarodowej legitymizacji zarówno rządu, jak również Komunistycznej Partii Chin.

Słowa kluczowe: Chińska Republika Ludowa, *soft power*, *smart power*, kultura, wartości polityczne, polityka zagraniczna

WSTĘP

Chińska Republika Ludowa (ChRL) to państwo, które odgrywa coraz ważniejszą rolę w stosunkach międzynarodowych. Ma niekwestionowaną pozycję ekonomiczną. Wzrasta jego pozycja militarna i polityczna. Jest to konsekwencja prowadzonej od wielu lat polityki modernizacji państwa, zapoczątkowanej przez politykę „czterech modernizacji” w 1978 r. Ten dynamiczny wzrost przez niektórych jest postrzegany jako zagrożenie. Są zwolennicy tezy, że stoimy w obliczu wyłaniania się nowego dwubiegunowego ładu, w którym Chiny zajmą pozycję na przeciwległym biegunie w stosunku do Stanów Zjednoczonych Ameryki. Rywalizacja na różnych płaszczyznach będzie zaś przypominała grę o sumie zerowej. Niewątpliwie coraz silniejsze Chiny budzą bardzo ambiwalentne uczu-

cia. Mając świadomość takich odczuć, państwo to bardzo poważnie podchodzi do budowy swojego wizerunku.

Analizując ewolucję roli międzynarodowej ChRL, Ziemowit J. Pietraś określił Chiny „głównym manipulatorem” w systemie globalnym stosunków międzynarodowych. Rola ta jest funkcją globalnej i mocarstwowej racji stanu Chin, jak również stanu historycznej świadomości decydentów, którzy nadal postrzegają swoje państwo jako centrum świata, promieniujące kulturą na otaczające je kręgi „barbarzyńców” (sinocentryzm)¹. Chiny chcą przedstawić siebie jako państwo stabilne, a przez to przewidywalne, pokojowe, chętne do współpracy. Można sobie postawić pytanie, na ile jest to rodzaj manipulacji, dzięki której państwo to dąży do zdobycia przewagi nad innymi graczami w układzie globalnym? W osiągnięciu tego celu pomocne jest stosowanie innych instrumentów poza tradycyjnymi, co jest konsekwencją tego, że siła we współczesnym świecie jest dystrybuowana na zasadach przypominających – jak to określił Joseph S. Nye – trójwymiarową grę w szachy². Jednowymiarowego gracza, który gra w trójwymiarowej grze czeka niestety porażka, jeżeli nie różnicuje strategii i instrumentów działań.

SOFT POWER – MIĘKKA SIŁA W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

Władza/siła jest definiowana jako możliwość wpływania na zachowanie innych, aby osiągnąć skutki, których się pragnie. Państwo może ją uzyskać dzięki możliwościom lub zasobom³. Ma do dyspozycji zróżnicowany potencjał oddziaływania. Najczęściej kojarzy się on ze stosowaniem takich środków jak militarna interwencja, polityka przymusu, sankcje ekonomiczne. Są to instrumenty tzw. *hard power* i stanowią wymierne parametry siły, jaką dysponuje państwo. Z drugiej strony, coraz częściej państwa chcą wpływać na innych nie tylko za pomocą twardych argumentów, ale również wykorzystują imponderabilia, czyli miękką siłę – *soft power*. J.S. Nye, wprowadzając pojęcie *soft power* do terminologii stosunków międzynarodowych, definiował ją jako zdolność kształtowania preferencji innych. Zdolność ta jest – jak w sugestywny sposób

¹ Z. J. Pietraś, *Ewolucja syntetycznej roli międzynarodowej ChRL*, w: *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, A. Ziętek (red.), Lublin 2003, s. 92, zob. Z. J. Pietraś, *Międzynarodowa rola Chin*, Lublin 1990.

² Na górnej szachownicy siła militarna jest generalnie unipolarna i będzie należała jeszcze przez jakiś czas do Stanów Zjednoczonych. Na szachownicy środkowej podział siły dotyczy ekonomii i jest wielobiegunowy, dzielony między Stany Zjednoczone, Chiny, Japonię i inne państwa, które w tym obszarze mogą odgrywać istotne znaczenie. Dolna szachownica opisuje stosunki transnarodowe. Uwzględnia się tu podmioty niepaństwowe. Siła jest rozrzucona i zorganizowana chaotycznie, zob. J.S. Nye Jr, *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Warszawa 2007, s. 33, J.S. Nye Jr, *The Future of American Power*, „Foreign Affairs”, November/December 2010, s. 3.

³ J.S. Nye Jr, *Soft Power...*, s. 30–31.

określa – siłą uwodzenia i przyciągania⁴. W kategoriach behawioralnym *soft power* oznacza siłę przyciągania, atrakcyjność. W kategorii zasobów są to takie wartości, które są atrakcyjne i przyciągają⁵. Zaliczył do nich: kulturę (popularną i „wysoką”), wartości polityczne, politykę zagraniczną – schemat 1. Jak wynika ze schematu poszerzeniu ulega również zakres podmiotowy: obok rządów występują również podmioty pozarządowe. Jest to konsekwencją uczestniczenia w grze na dolnej transnarodowej planszy. Zmienia się również zakres przedmiotowy. Właściwie w prawie każdym przypadku podmiotem i przedmiotem oddziaływania są rządy, z wyjątkiem kultury popularnej, gdzie podmiotem są media i rynek, a przedmiotem społeczeństwo w innych państwach. W przypadku Chin również podmiotem oddziaływania kultury popularnej będzie pośrednio rząd, gdyż trudno mówić o pełnej niezależności mediów. Należy również podkreślić pewną specyfikę takich podmiotów jak NGO's, które można określić jako sterowane przez państwo. Zatem w Chinach w każdym przypadku podmiotem miękkiego oddziaływania będzie państwo. Przedmiotem tego oddziaływania będzie zaś nie tylko społeczeństwo zagraniczne, ale również społeczeństwo własnego państwa, co jest specyfiką chińskiego *soft power*.

Źródła <i>soft power</i>	Podmioty	Odbiorcy
Polityka zagraniczna	Rządy, media, NGO, organizacje międzyrządowe	Zagraniczne rządy i społeczeństwo
Wartości polityczne	Media, NGO, organizacje międzyrządowe	Zagraniczne rządy i społeczeństwo
Kultura „wysoka”	Rządy, NGO, organizacje międzyrządowe	Zagraniczne rządy i społeczeństwo
Kultura popularna	Media, rynek	Zagraniczne społeczeństwo

Schemat 1. Źródła, podmioty i odbiorcy *soft power* (zob. J.S. Nye, *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the America Academy of Political and Social Science”, 2008, vol. 616, s. 107)

Kultura⁶ wydaje się być oczywistym źródłem *soft power*. Trudno zresztą się z tym nie zgodzić, bowiem to nie czołgi i samoloty są instrumentem uwo-

⁴ *Ibidem*, s. 34.

⁵ J.S. Nye Jr, *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the America Academy of Political and Social Science”, 2008, vol. 616, s. 95.

⁶ Kultura jest pojęciem niezwykle pojemnym. Kryje się pod nim wiele różnych znaczeń, a samych definicji kultury jest kilkaset. Bardzo często kultura utożsamiana jest ze sferą wartości. Zwraca się uwagę na konstytucyjną rolę wartości, które mogą wpływać na wzajemne relacje między ludźmi, państwami czy cywilizacjami. W kulturze bardzo istotne jest również znaczenie języka, estetyki wyrazu, co ma służyć porozumiewaniu się dużych i małych społeczności, zaangażowanych w tworzenie normatywnych więzi, zob.: R.B.J. Walker, *The Concept of Culture in the Theory of International Relations*, w: *Culture and International Relations*, Jongsuk Chay (red.), Nowy York – Londyn 1990. Stefan Czarnowski zdefiniował kulturę jako „całokształt zobiektywizowanych elementów dorobku społecznego, wspólnych szeregowi grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzenie”, zob.: S. Czarnowski, *Kultura*, PWN, Warszawa 1958.

dzenia, chociaż niewątpliwie wywołują chęć ich posiadania. Bezsporne jest jednak, że niektóre elementy kultury są łatwiej od innych przyswajane. Zależy to od przygotowania odbiorcy celowego, jak również od kontekstu. Kultura, będąc zjawiskiem dynamicznym, przez lata ulegała dyfuzji. Była skuteczniejsza, jeżeli wiązała się z atrakcyjnością, jak również użytecznością. Kultura również wpływała na kreowanie lub wzmacnianie pozycji państwa. Zbigniew Brzeziński, analizując powstanie i upadek dawnych mocarstw, zwrócił uwagę, że w każdym przypadku rola kultury miała ogromne znaczenie. Rzym utrzymywał władzę dzięki organizacji militarnej i atrakcyjności kulturowej. Chiny opierały swoją potęgę na wspólnej tożsamości etnicznej, umacnianej przez silne poczucie wyższości kulturowej. Imperium mongolskie asymilowało się z ludami podbitymi, a Brytyjczycy, Hiszpanie, Holendrzy i Francuzi swoją władzę na podbitych terenach wzmacniali dzięki narzuceniu własnej kultury⁷.

Źródłem *soft power* są również wartości. Dzięki nim państwa mogą zjednywać przyjaciół lub kreować wrogów, jeżeli wykorzystują je tylko w sposób instrumentalny. Konieczne jest pokazanie, że nie tylko deklarujemy przestrzeganie określonych wartości, ale również je stosujemy. Niebezpieczna dla wizerunku państwa jest sytuacja, w której co innego deklaruje, a co innego realizuje. Spotka się wtedy z zarzutem stosowania podwójnych standardów, a jego wizerunek rozmywa się, nie jest spójny. Powszechny dostęp do informacji powoduje również to, że państwa nie są w stanie zatuszować swoich przewinień. Wcześniej czy później ujrzą one światło dzienne, a działania państwa poddawane stałemu monitoringowi nie są anonimowe. Ma to ogromny wpływ zarówno na realizowaną przez państwo politykę wewnętrzną, jak i zagraniczną. Jeżeli spotyka się ona z pozytywnym odbiorem, to państwo, które ją realizuje staje się atrakcyjne, pociągające czy godne naśladowania. Jak oceniał J. Ney, polityka rządu może zarówno wzmacniać, jak i trwonić *soft power*⁸.

Atrakcyjność państwa i siła jego oddziaływania wiąże się również z polityką zagraniczną, którą realizuje. Dzięki niej państwo może kreować swoje *soft power* przez promowanie określonych wartości, zaangażowanie czy pomoc międzynarodową. W ten sposób staje się wzorem do naśladowania lub zjednuje sobie nie tylko sojuszników, ale również przyjaciół.

Obok pojęcia *soft power*, zaczyna funkcjonować również pojęcie *smart power*. Taka siła polega między innymi na poszukiwaniu równowagi pomiędzy oddziaływaniem siły *soft* i *hard*. Jednak nie tylko. Państwa, które ją stosują mają świadomość coraz większych wymagań odbiorców. Są oni coraz lepiej wykształceni, mają dostęp do coraz większej ilości informacji. Istotne jest zatem dostosowanie przekazu do ich oczekiwań. Jak zwraca uwagę Edward J. Wilson III, państwa powinny sięgać po ten rodzaj oddziaływania, gdyż odbiorca jest

⁷ Z. Brzeziński, *Wielka szachownica*, Świat Książki, Warszawa 1998, s. 25.

⁸ J.S. Nye Jr, *Soft Power...* s. 43.

coraz lepiej wykształcony, bardziej zamożny, bardziej *smart*⁹. Co za tym idzie „siła uwodzenia” może po pewnym czasie stać się niewystarczająca. Trzeba wtedy podejmować bardziej przemyślane działania promocyjne.

Koncepcja J. Nye’a spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem w naukowych i politycznych kręgach Chin. Można to tłumaczyć tym, że dobrze wkomponowuje się w tradycyjne chińskie koncepcje. Konfucjanizm wychwala bowiem króla, którego władza polega na pozycji moralnej, a nie sile fizycznej. W starożytności wierzone, że ludzi można prowadzić właściwą drogą przez wychowanie. Głównym punktem teorii dobrego rządzenia za pomocą dobrego wychowania była zaś idea cnoty związanej z właściwym postępowaniem. Postępowanie zgodne z zasadami należytego zachowania dawało samo przez się prestiż i pozycję człowieka moralnego. Prestiż zaś dawał możliwości wpływu. Ponadto teoria Nye’a pojawiła się w sytuacji, kiedy Chiny poszukiwały swojego wizerunku w obliczu narastających obaw środowiska międzynarodowego. Nic zatem dziwnego, że w sposób przemyślany dobierają obecnie działania, wychodząc z założenia, że zagwarantuje im to odpowiednią pozycję i prestiż. Dzięki między innymi miękkim instrumentom Chiny dążą do ugruntowania swojej mocarstwowej pozycji. Budują swój międzynarodowy prestiż, który w przyszłości zagwarantuje możliwość wpływu na inne państwa i osiąganie zamierzonych celów.

SPECYFIKA *SOFT POWER* CHRL

Z punktu widzenia części chińskich akademików na *soft power* składają się trzy elementy. Po pierwsze, **międzynarodowa atrakcyjność**, której źródłem może być zarówno atrakcyjność, jak i aktywność kulturalna, czy tzw. „chiński” model rozwoju. Po drugie, zdolność do **międzynarodowej mobilizacji**, czyli możliwość wywierania wpływu międzynarodowego bez stosowania przymusu. Po trzecie, zdolność **wewnętrznej mobilizacji**, czyli uzyskiwanie wewnętrznego poparcia dla rządu (od różnych grup społecznych) bez stosowania przymusu¹⁰. Wskazuje to, że w Chinach do *soft power* podchodzi się holistycznie, w przeciwieństwie do jednowymiarowego podejścia zaproponowanego przez J. Nye’a. Miękka siła z chińskiego punktu widzenia nie jest zatem tylko uzupełnieniem twardej siły i służy nie tylko promowaniu wizerunku państwa, ale ma również swój wymiar wewnętrzny. Tę dialektykę odnajdujemy w sformułowaniach dotyczących tworzenia „harmonijnego społeczeństwa” i „harmonijnego

⁹ E.J. Wilson III, *Hard Power, Soft Power, Smart Power*, „The Annals of the America Academy of Political and Social Science”, 2008, vol. 616, s. 113.

¹⁰ Yan Xuetong, Xu Jin, *A Soft Power Comparison between China and the United States*, „Xiandai Guoji Guanxi”, styczeń 20, 2008, za: B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power with Chinese Characteristics. The Ongoing Debate*, w: *Chinese Soft Power and its Implications for the United States. Competition and Cooperation in the Developing World*, C. McGiffert (red.), CSIS, marzec 2009, s. 17. http://csis.org/files/media/csis/pubs/090305_mcgiffert_chinesesoftpower_web.pdf

świata”¹¹. Co jest konsekwencją przyjętej w 2007 roku przez XVII Kongres Komunistycznej Partii Chin (KPCH) chińskiej strategii rozwoju. Zawarte tam sformułowania, takie jak „przede wszystkim człowiek”, które odzwierciedlają próbę poszukiwania równowagi między wzrostem gospodarczym a pojawiającymi się problemami społecznymi, czy „demokracja z chińską charakterystyką”, mogą mieć istotny wpływ na tworzenie miękkiej siły ChRL¹².

W kampanię wizerunkową wkomponowuje się również przyjęty w 2006 roku pięcioletni plan rozwoju kulturalnego. Zawierał on „globalną strategię” promocji i rozwoju chińskiej kultury z uwzględnieniem mediów i wszelkich przedsięwzięć kulturalnych¹³. W strategii zwracano również uwagę na konieczność podejmowania właściwych działań, w tym propagandowych, służących promocji wizerunku państwa¹⁴. Kolejny (XII) pięcioletni plan na lata 2011–2015, przyjęty w październiku 2010 r., podkreśla, że kultura i przemysł kulturalny nadal powinny być rozwijane i wzmacniane. Stwierdzono również, że należy wspierać organizacje *non-profit* prowadzące działalność kulturalną, jak również przywiązywać większą wagę do ochrony dziedzictwa kulturowego. Zwrócono również uwagę na konieczność działań wzmacniających międzynarodową konkurencyjność kultury chińskiej w świecie¹⁵. Warto zauważyć, że podkreślono, co jest pewnym *novum*, rolę NGO’s jako ważnego podmiotu dystrybuującego źródła *soft power*.

Źródła chińskiej *soft power*

Kultura

Kultura od zawsze była ważnym instrumentem oddziaływania międzynarodowego. Jako zmienna zależna w stosunkach międzynarodowych wpływa i kształtuje działania państwa zarówno na poziomie wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Państwo przez odpowiednie regulacje może albo minimalizować przeszkody na drodze do porozumienia się czy współpracy, albo je tworzyć. Kultura jest również istotnym źródłem miękkiego oddziaływania państwa. Dzięki kulturze państwo może kreować swój pozytywny wizerunek, może promować swoje wartości. Również stosunki międzynarodowe w obszarze kultury mają często charakter pierwotny w stosunku do innych obszarów współżycia międzynarodowego.

¹¹ B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 20.

¹² *How to improve China's Soft Power?*, People's Daily Online, marzec 11, 2010, <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90785/6916487.html>.

¹³ <http://www.sandpconsulting.com/admin/upload/ChinaParliamentendorses11thFive-YearPlan.pdf> (data dostępu 16 listopada 2010).

¹⁴ B. S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 17.

¹⁵ *12th Five-Year Program for China's Economic and Social Development* (2011–2015) http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2010-10/27/c_13578414.htm (data dostępu 16 października 2010).

Kultura Chin od zawsze pociągała i inspirowała mieszkańców innych państw i kontynentów. Była również przez wieki bardzo istotnym chińskim towarem eksportowym. To tutaj wynaleziono m.in. kompas, ster, papier, a nawet druk, porcelanę, jedwab, nie mówiąc już o pieniądzu jako środku płatniczym. Kultura chińska promieniowała na sąsiednie ludy, które zapożyczały z niej wiele elementów, adaptując je do swoich potrzeb. W okresie nowożytnym chińskie ambasady od lat zajmowały się promocją chińskiej kultury, w tym opery, tańca, grup cyrkowych, a takie produkty jak porcelana, jedwab, obrazy od zawsze były towarami utożsamianymi z Chinami i wielce poszukiwanymi. Swoją międzynarodową renomę ma również kuchnia, która jest jednym z bardziej rozpoznawalnych produktów i ulega procesowi globalizacji.

W opublikowanym w 2009 r. raporcie Chińskiej Akademii Nauk przedstawiono ranking państw pod względem wpływów kulturowych. Chiny znalazły się w nim na siódmej pozycji po USA, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoszech i Hiszpanii¹⁶. Warto podkreślić, że jeszcze w 1990 roku znajdowały się na pozycji jedenastej. Niemniej jednak, jak podkreślono w raporcie, przed państwem jest nadal wiele wyzwań i pracy. Nie można bowiem bagatelizować faktu, że w rankingu modernizacji życia kulturalnego Chiny zajęły dopiero 58. pozycję na 131 państw, a pod względem kulturalnej konkurencyjności pozycję 24. O stosunkowo niskiej konkurencyjności kultury chińskiej może świadczyć nadal niski udział w światowym przemyśle kulturowym. W porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi, które mają 43% udział w światowym rynku przemysłu kulturowego, cały region Azji i Pacyfiku ma tylko 19%, z czego 15% przypada Japonii i Australii, a pozostałe 4% pozostałym państwom regionu, w tym Chinom¹⁷.

Niemniej jednak zainteresowanie Chinami nie tylko w aspekcie ekonomicznym czy politycznym, ale również kulturowym rośnie. Dobrym przykładem jest kinematografia. Chiny mogą się poszczycić w tej dziedzinie sukcesami na skalę światową. Sukces kasowy przyniosły takie obrazy jak: *Żegnaj moja konkubino*, *2046*, *Przyczajony tygrys ukryty smok*, *Hero*, *Suzhou River*, *The Road Home*, *House of the Flying Daggers*. Zaś Hengdian World Studios jest traktowane jak chińskie Hollywood. Pojawiają się nawet prognozy mówiące o tym, że w najbliższym czasie chińskie kino będzie w stanie przejąć Hollywood, podobnie jak stało się to na przełomie lat 80. i 90., kiedy w Columbia Studios pojawiło się Sony¹⁸. Filmy chińskie pokazują świetność tego państwa w przeszłości, mają uzmysławiać jego liczącą kilka tysięcy lat tradycję i historię. Wiele filmów to gatunek wuxia, filmy walki. Bohaterowie nie są podwładnymi żadnego władcy, nie należą też do arystokracji. Najczęściej pochodzą z niższych warstw społecznych.

¹⁶ CAS Report, http://english.cas.cn/Ne/CASE/200902/t20090202_19033.shtml (data dostępu 16 października 2010).

¹⁷ *How to improve China's...*

¹⁸ *Chinese film industry aims to challenge Hollywood*, „Guardian”, wrzesień 2010, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/sep/13/chinese-film-industry-rival-hollywood>

Podjmują walką ze złem, aby pomóc uciśnionym, jest to walka w imię sprawiedliwości, w imię zadośćuczynienia za wyrządzone krzywdy w przeszłości. Niesie to bardzo klarowne przesłanie, jesteśmy gotowi do pomocy. Generalnie nie kochamy wojny, ale w określonych wypadkach jesteśmy na nią przygotowani.

Chiny, wykorzystując wzrost zainteresowania swoją kulturą, duży nacisk kładą obecnie na promocję języka chińskiego. W tym celu został powołany do życia w 2004 r. Instytut Konfucjusza jako organizacja *non-profit*. Swoją pierwszą siedzibę poza granicami otworzył w Seulu. Do 2009 r. w świecie powstały 282 instytuty w 88 państwach i 241 klasy Konfucjusza. W Polsce są cztery instytuty. Pierwszy został powołany w Krakowie, inne swoje siedziby mają w Opolu, Poznaniu i Wrocławiu.

W promocji Chin wykorzystywane są również media. Przedstawiają one światu chiński punkt widzenia. Jak powiedział jeden z urzędników do spraw propagandy: „Musimy rozpocząć bitwę o międzynarodową opinię publiczną w środowisku międzynarodowym, która byłaby obiektywna, korzystna i dla nas przyjazna”¹⁹. Nadawane są zatem programy radiowe, telewizyjne, tworzone są strony internetowe. Kanał telewizyjny CCTV9 ma przekaz w trzech językach: angielskim, hiszpańskim i francuskim, a planuje nadawanie w języku rosyjskim i arabskim. Anglojęzyczna TV satelitarna China Xinhua News Network Corp (CNC) rozpoczęła działalność w 2010 r. Jej główna siedziba mieści się w Nowym Jorku przy Times Square. Chiny podejmują w tym obszarze bardzo ofensywne działania. Chińskie media państwowe mają około 400 korespondentów w 117 biurach na całym świecie, a planują wzrost ich liczby do 180 w 2020 r. Zwiększa to obszar oddziaływań. Do coraz większej liczby odbiorców można dotrzeć z określonym tematem, przesłaniem²⁰.

Na pozytywny wizerunek Chin miały mieć wpływ zorganizowane w Pekinie w 2008 r. letnie Igrzyska Olimpijskie. Bez wątpienia było to spektakularne wydarzenie nie tylko w wymiarze sportowym, ale również kulturowym. Oficjalne maskotki przedstawiały zwierzęta związane z kulturą chińską, zaś ogień symbolizował tradycyjnego chińskiego smoka. Inauguracja igrzysk była również szansą promocji kultury chińskiej w tym języka. Poszczególne reprezentacje wchodziły na stadion nie według alfabetu łacińskiego, ale liczby kresek w ideogramach pisma chińskiego. Cieniem na tę imprezę położyły się jednak zamieszki w Tybecie i ich brutalne stłumienie, czy wątpliwe moralnie działania Chin w Darfurze. W 2010 roku imprezą promującą Chiny była wystawa EXPO w Szanghaju.

Wartości polityczne

Koncentracja działań państwa na wzroście gospodarczym przyniosła oczywiście wiele pozytywnych skutków, zarówno tych w wymiarze zewnętrznym,

¹⁹ E.C. Economy, *The Game Changer. Coping With China's Foreign Policy Revolution*, „Foreign Affairs” 2010, vol. 89, nr 6, s. 150.

²⁰ *Ibidem*.

jak i wewnętrznym. Nie sposób jednak nie zwrócić uwagi na minusy. W wymiarze wewnętrznym to przede wszystkim pogłębiające się dysproporcje rozwojowe między poszczególnymi regionami Chin, różnice w jakości życia mieszkańców części zachodniej i wschodniej, korupcja, nepotyzm, degradacja środowiska, bezrobocie. W wymiarze wewnętrznym problemem jest narastanie niepokojów społecznych (ok. 100 tys. protestów rocznie), co może prowadzić do wewnętrznej destabilizacji. W wymiarze zewnętrznym zaś dynamiczny wzrost gospodarczy Chin jest postrzegany przez inne państwa jako zagrożenie ich własnych interesów. W 2000 r. PKB Chin wynosiło 1,95 biliona USD, a w 2008 już 4,19 biliona USD. Bogate państwo może wzmacniać swoją twardą siłę, co już obecnie widać, jeżeli spojrzeć na wydatki militarne. Od roku 2000 budżet wojskowy został więcej niż podwojony, z 27,9 miliarda USD do 60 miliardów w 2008 roku²¹. Według SIPRI pod względem wydatków militarnych Chiny zajmują drugie miejsce po USA. Żeby zmniejszyć negatywny wydźwięk tych danych, potrzebna jest odpowiednia strategia rozwoju. W wymiarze wewnętrznym Chiny chcą przeprowadzić daleko idące zmiany i reformy. Służyć ma temu chociażby długookresowa strategia „wielkiego otwarcia regionów zachodnich”, ogłoszona w czerwcu 1999 r. Shi Yinhong podkreśla, że jeśli Chiny chcą stać się inspiracją dla świata, muszą stać się inspiracją dla swoich własnych mieszkańców. Jeżeli bowiem chcą oferować światu coś więcej poza wzrostem gospodarczym, muszą również coś więcej zaoferować swoim własnym obywatelom. W tym podstawowe wolności i prawa²². W efekcie Chiny mogą zmienić świat tak, jak zmieniają siebie same²³. W trakcie XVII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin przyjęto naukową koncepcję rozwojową, która zakłada stworzenie w Chinach „harmonijnego społeczeństwa” przez szukanie równowagi pomiędzy wzrostem gospodarczym a problemami społecznymi w myśl zasady „dobro człowieka na pierwszym miejscu” (*people first*), czy też przez reformy polityczne określane mianem „demokracja z chińską specyfiką”²⁴. Elizabeth C. Economy stwierdza, że jesteśmy świadkami nowej rewolucji w Chinach. Jej głównym celem jest zurbanizowanie państwa. Jeszcze w 1990 r. 25% obywateli mieszkało w miastach. Obecnie jest już ich ok. 45%, a do 2030 ich liczba ma wzrosnąć do 70%²⁵. Proces urbanizacji ma w efekcie pomóc w przezwyciężaniu wielu problemów społecznych. Może sprawić, że Chiny staną się centrum innowacji i technologii, a przestaną być tylko światową fabryką.

Obecnie Chiny są zaliczane do głównych emitentów CO₂, podejmują jednak działania zmierzające do wprowadzania bardziej ekologicznych technologii, przede wszystkim w zakresie czystej energii. Są jednym z wiodących producen-

²¹ *Annual Report to Congress. Military Power of People's Republic of China*, 2009.

²² Shi, *China Soft Power and the Peaceful Rise*, za: B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 20.

²³ E.C. Economy, *The Game Changer...* s. 142.

²⁴ B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 21.

²⁵ E.C. Economy, *The Game Changer...* s. 144.

tów turbin wiatrowych i paneli fotowoltaicznych. Opanowali również znaczący segment światowego rynku czystej energii transportowej, w tym szybką kolej i pojazdy elektryczne²⁶.

W pozytywnym kreowaniu wizerunku państwa pomocny jest rozwój społeczeństwa obywatelskiego. W przypadku Chin pojawia się jednak problem. Jak bowiem umożliwić rozwój NGO's, jeżeli może to prowadzić do utraty kontroli nad pewnymi obszarami? Jest to trudne do zaakceptowania przy obecnym systemie politycznym. Według Michaela Frolica w Chinach można wyróżnić dwa kierunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Po pierwsze, może dojść do przeobrażeń w systemie politycznym (otwartość), ograniczenia władzy państwa oraz poszerzenia praw jednostek i grup (czego przejawy są przez niektórych badaczy już odnotowywane). Drugim kierunkiem jest formowanie „społeczeństwa obywatelskiego kierowanego przez państwo”. Przejawia się to w ten sposób, że różne organizacje są inspirowane albo tworzone przez władze państwowe w celu uzyskania pomocy i współpracy społeczeństwa w administrowaniu państwem i rozwiązywaniu jego problemów. Ten drugi kierunek autor uważa za bardziej prawdopodobny. Jest on bowiem bliższy tradycji związanej z przywódczą rolą państwa, przy jednoczesnym braku tradycji organizowania się społeczeństwa²⁷. Co ciekawe, w kręgach rządowych Chin przeważa podejście utilitarne do NGO's. Są postrzegane jako niezastąpione w określonych obszarach życia społecznego, szczególnie tam, gdzie rząd ma mniejszą możliwość działania albo byłby mało efektywny. Z drugiej strony Chiny pokazują światu, że się zmieniają, że są bardziej otwarte. Bardzo dobrze było to widoczne po trzęsieniu ziemi w 2008 r. w Sichuan. Władze pozwoliły na mobilizację społeczną przy organizowaniu pomocy, przekazywaniu funduszy. Bardzo symboliczne było uczczenie minutą ciszy ofiar kataklizmu. Władze ChRL wykorzystały to propagandowo, świat obiegły zdjęcia pokazujące to wydarzenie. Już w 2005 r. chińskie MSW oficjalnie mówiło o funkcjonowaniu 168 tys. tzw. *social groups*, w tym organizacji artystycznych, stowarzyszeń kulturalnych, charytatywnych, klubów sportowych²⁸. Liczba ta ciągle rośnie.

Bardzo dynamicznie rozwija się w Chinach internet. Liczy już ponad 400 mln. użytkowników²⁹. Mimo że nadal jest pod stałą kontrolą władz centralnych, stanowi medium wykorzystywane w przekazywaniu informacji wewnątrz państwa, jak również może przybliżyć i promować Chiny na zewnątrz. Internet

²⁶ *Clean Energy Asia.net*, <http://cea.zaloni.net/> (data dostępu 6 grudnia 2010).

²⁷ B.M. Frolic, *State – Led Civil Society*, w: *Civil Society in China*, T. Brook, B.M. Frolic, M.E. Sharpe (red.), New York 1997, s. 46–67, za: K. Gawilkowski, K. Gawlikowski, *Formowanie społeczeństwa obywatelskiego w Chinach w XX wieku*, w: *Chiny – rozwój społeczeństwa i państwa na przełomie XX i XIX wieku*, K. Tomala, K. Gawlikowski (red.), Warszawa 2002, s. 33.

²⁸ A. Gadsden, *Earthquake Rocks China Civil Society*, „Fare Easter Economic Review”, czerwiec 2008.

²⁹ China Daily, http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-07/15/content_10112957.htm, data dostępu, grudzień 2010.

niewątpliwie stanowi poważne wyzwanie dla władz, które jak do tej pory wydają się mieć nad nim pełną kontrolę.

Od wielu lat trwa dyskusja nad wartościami azjatyckimi, zapoczątkowana przez premiera Malezji Mahathira bin Mohamada. U podstaw tych wartości, które miałyby się stać podstawą tożsamości regionalnej, leżą takie założenia, jak: gloryfikacja praw społecznych nad prawami jednostek, dobra gospodarczego nad dobrem człowieka, oraz wyższości władzy autorytarnej nad liberalną demokracją³⁰. Należy również pamiętać, że podstawą tych wartości jest chińska tradycja konfucjańska. Ma ona duże znaczenie w kształtowaniu tożsamości wschodnioazjatyckiej, a jej obecny renesans przyczynia się do tworzenia wspólnego „Pax Sinica” w tym regionie. Yu Xintian słusznie zauważa, że zarówno idee, zasady, jak również instytucje i polityka nie mogą być oderwane od kultury państwa. Są z nią powiązane. Gdy ideologia danego państwa zyskuje zatem popularność i akceptację, staje się również źródłem *soft power*³¹. Chiny kładą nacisk na takie wartości uniwersalne jak rozwój, stabilność i harmonia, co, jak niektórzy podkreślają, może być uzupełnieniem wartości głoszonych przez Zachód – Stany Zjednoczone. Co więcej, takie tradycyjne wartości chińskie jak harmonia natury i człowieka, harmonia w zróżnicowaniu, czy przyjęta przez Komunistyczną Partię Chin koncepcja harmonijnego społeczeństwa i świata mogą stać się alternatywą dla wartości zachodnich³². Wartości te mogą być również atrakcyjne w innych regionach świata, gdzie zyskują faktyczną akceptację. Przejawem tych tendencji jest promowanie Konsensusu Pekińskiego³³ (*Beijing Consensus*) jako przeciwwagi dla Konsensusu Waszyngtońskiego. Kładzie się w nim nacisk zarówno na rozwój gospodarczy, jak również społeczny. Opiera się na trzech zasadach. Pierwsza to konieczność postawienia na wartość innowacji, druga – oparcie się na rozwoju zrównoważonym i równości, trzecia to szeroko rozumiana idea samostanowienia. Co prawda wielu ekspertów podkreśla, że Konsensus Pekiński stanowi raczej luźny zbiór zasad niż określony model gospodarczy, może jednak stać się wyzwaniem dla istniejącego ładu międzynarodowego. Jego siła tkwi w tym, że uwzględnia aspiracje państw rozwijających się, tym samym staje się dla nich bardziej atrakcyjny niż rozwiązania narzucane przez Zachód. Cieniem na wizerunku Chin kładzie się sytuacja laureata Pokojowej Nagrody Nobla z 2010 r. Liu Xiaobo, dysydenta i pisarza, sygnatariusza Karty 08. Przede wszystkim przebywa on w więzieniu, a przyznanie Nagrody zostało w Chinach mocno skrytykowane. Jednocześnie ustanowiono

³⁰ *Azja – Pacyfik. Obszar gospodarczy region*, B. Drelich-Skulskiej (red.), Wrocław 2007, s. 83.

³¹ Yu Xintian, *The Role of Soft Power in China's Foreign Policy*, Guoji Wenti Yanjin, 13 marca 2008, za: B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 12.

³² *Ibidem*.

³³ Termin został zaproponowany przez Joshua Cooper Ramo w 2004 r. Zob. J.C. Ramo, *The Beijing Consensus*, Foreign Policy Centre, <http://jcramo.com/beijing-consensus/index.php>.

„konkurencyjną” wersję nagrody – Pokojową Nagrodę Konfucjusza. Ma ona zostać przyznana byłemu prezydentowi Republiki Chińskiej na Tajwanie Lien Chan.

Polityka zagraniczna

Atrakcyjność państwa wiąże się również z jego polityką zagraniczną, która jest istotnym źródłem *soft power*. Chiny od lat deklarują swój sprzeciw wobec użycia siły, podkreślają konieczność zachowania suwerenności i integralności terytorialnej, niemieszania się w sprawy wewnętrzne innych państw, potępiają sankcje ekonomiczne, czy deklarują chęć budowy świata harmonijnego³⁴. Jak podkreśla E. Economy, przez ostatnie dekady chińscy przywódcy przede wszystkim koncentrowali się na pokazaniu, że nie są zainteresowani kształtowaniem spraw światowych czy mieszaniami się w nie³⁵. Ta retoryka była jednocześnie wspierana określonymi działaniami i strategiami. Dobrym przykładem jest przyjęcie tzw. strategii pokojowego wzrostu (wielkiej strategii). Chiny podkreślały w niej, że zależy im na wzroście w pokoju, w stabilnym środowisku międzynarodowym. Wzrost swój chcą osiągać metodami pokojowymi, bez użycia siły, zależy im także na wzroście dla pokoju. Strategia ma służyć umacnianiu zaufania i budowie dobrosąsiedzkich stosunków, przez uzyskiwanie „wspólnych korzyści”³⁶. W 2005 r. prezydent ChRL Hu Jintao zaprezentował na forum ONZ, w sześćdziesiątą rocznicę powstania organizacji, „teorię harmonijnego świata”³⁷. W 2009 r. na 64. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych powtórzył i zaproponował czteropunktowy plan budowy „harmonijnego świata”. Obejmował on postulat wspierania multilateralizmu, w tym mechanizmów bezpieczeństwa zbiorowego i pokojowego rozstrzygania sporów oraz wzmocnienie roli ONZ, popieranie współpracy międzynarodowej opartej na wzajemnych korzyściach, budowę świata opartego na pokojowej koegzystencji wielkich cywilizacji oraz przeprowadzenie „racjonalnej i koniecznej” reformy ONZ. Postulował również konieczność zwiększenia reprezentacji państw rozwijających się w Radzie Bezpieczeństwa³⁸.

Tym samym Chiny chcą wykreować swój wizerunek jako państwa odpowiedzialnego, zaangażowanego w rozwiązywanie takich problemów globalnych, jak kwestie środowiskowe czy wyżywienia. Angażują się też w misje pokojowe.

³⁴ B.S. Glaser, M.E. Murphy, *Soft Power...*, s. 12.

³⁵ E.C. Economy, *The Game Changer...* s. 142.

³⁶ Zob. A. Kołodziejczyk, *Chińskie wizje rzeczywistości międzynarodowej*, w: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2005, Chong-Pin Lin, *Formująca się wielka strategia Chin: Ku dominacji w Azji Wschodniej, ale bez walki*, Azja-Pacyfik 2006, T.Y. Wang, *Introduction: The Rise of China and Its Emerging Grand Strategy*, „Journal of Asian and African Studies” 2008, vol. 43.

³⁷ Zob. <http://www.china.org.cn/english/features/UN/142408.htm>.

³⁸ *People Daily Online*, <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90883/6766150.html>

Do 2008 r. uczestniczyły w 21 operacjach pokojowych. Są w tym obszarze bardziej aktywne niż inni stali członkowie Rady Bezpieczeństwa³⁹.

Godny podkreślenia jest również wymiar gospodarczy polityki zagranicznej Chin. Z jednej strony stały się one beneficjentem inwestycji zagranicznych, z drugiej zaś same zaczęły inwestować za granicą. Wiązało się to ze strategią przyjętą po kryzysie azjatyckim w latach 1997–1998, określaną jako „wyjście na zewnątrz” (*going abroad strategy*). Sprzyjały temu określone uwarunkowania⁴⁰, przede wszystkim wskaźniki ekonomiczne Chin. Gospodarka chińska dzięki spektakularnemu rozwojowi stała się liczącą na świecie – z drugim po USA PKB oraz największymi rezerwami walutowymi. Jednocześnie zaczęły jej towarzyszyć pewne ograniczenia. Rozwój Chin obejmował przede wszystkim określone obszary, takie jak: sektor AGD, tekstylia i odzież, motocykle, rowery, maszyny, sektor chemiczny i materiałów budowlanych. Chińskie firmy musiały natomiast rywalizować na rynku wewnętrznym z zagranicznymi koncernami, szczególnie w obszarze produkcji urządzeń elektronicznych. Sprzedaż własnych produktów była dość ograniczona, dlatego rozwiązaniem mogło być „wyjście na zewnątrz”. Wzrost gospodarki wymagał również dostępu do surowców naturalnych, szczególnie energetycznych. Samowystarczalność, przez lata promowana w Chinach, okazała się niedostateczna i państwo stało się bardziej zależne od dostaw surowców. Kolejnym uwarunkowaniem był wzrost bezrobocia wskutek rosnącej liczby osób migrujących ze wsi do miasta oraz zagrożenie możliwością wystąpienia zamieszek. Przyjęta strategia miała również służyć rozwiązaniu tego problemu. Elity chińskie, świadome nieodwracalności procesu globalizacji, uważały, że należy się do niego włączyć, co również skutkowało wejściem Chin do WTO (Światowa Organizacja Handlu). Chińskie inwestycje zagraniczne są obecnie lokowane przede wszystkim w byłych republikach radzieckich (Azja Centralna, Region Morza Kaspijskiego), jak również w Afryce, Ameryce Łacińskiej, czy Azji Południowowschodniej. W 2007 r. najwięcej procentowo inwestycji zagranicznych z Chin było skierowanych do Azji (62,6%), następnie do Ameryki Łacińskiej (18,5%) i Afryki (5,9%)⁴¹. Chińskie przedsiębiorstwa, przy wsparciu rządu, są w stanie podjąć działania, których nikt inny nie byłby w stanie podjąć. Zasięg działań gospodarczych idzie w parze z niespotykanym wysiłkiem dyplomatycznym. Chiny oferują szeroki asortyment handlowy, wsparcie w budowie infrastruktury, pomoc edukacyjną i technologiczną, co jest bardzo dobrze postrzegane w wielu państwach rozwijających się. Tym samym promują swój model rozwojowy jako alternatywę dla rozwiązań zachodnich. Chiny w

³⁹ *China's Expanding Peacekeeping Role: Its Significance and the Policy Implication*, SIPRI Policy Brief, February 2009, <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRIPB0902.pdf>

⁴⁰ A. Zhang, *Going Abroad. China's Corporation Go Global*, <http://userwww.sfsu.edu/~yywong/Zhang.pdf> (data dostępu wrzesień 2010).

⁴¹ *Chinese Companies Investment Abroad*, <http://www.chinabusinessreview.com/public/0909-ChinaData.pdf>

swoich działaniach są bardzo skutecznie, o czym świadczy wypowiedź ambasadora Sierra Leone w Pekinie: „Jeżeli państwa z grupy G-8 chcą na przykład wybudować stadion, to nadal bylibyśmy na etapie organizowania spotkań. Chiny zaś po prostu to robią”⁴².

Warto podkreślić, że zaangażowanie dyplomatyczne Chin w Afryce opiera się na trzech przesłaniach. Po pierwsze – solidarność. Podkreśla się tu współpracę Południa z Południem, jak również to, że Chiny od wielu lat są liderem i orędownikiem interesów państw rozwijających się. Swoją pozycję ugruntowały przez brak przeszłości kolonialnej i wspieranie ruchów narodowyzwolenczych. Po drugie – suwerenność, a co za tym idzie propagowanie polityki nieinterwencji w sprawy wewnętrzne, czy mniej konfrontacyjne rozwiązywanie konfliktów, w przeciwieństwie do działań i interwencji państw zachodnich. Po trzecie – stosownie strategii *win-win*. Przejawia się ona w tym, że wszyscy odnoszą korzyści. Wynika to z równego wzajemnego traktowania w różnych obszarach współpracy międzynarodowej. Chińczycy są postrzegani jako partner w biznesie, a nie jako państwo dające jałmużnę, czy chcące „nawracać”. Starają się nie narzucać swoich rozwiązań, a raczej akceptują zaproponowane przez tamte społeczności państwowe⁴³.

Obecność ChRL w Ameryce Łacińskiej jest warunkowana względami politycznymi, ekonomicznymi i dyplomatycznymi. Region ten, przez lata postrzegany jako obszar wpływów Stanów Zjednoczonych, jest również ważny dla dalszego rozwoju i znaczenia międzynarodowego Chin. Wzrost wpływów ChRL jest odbierany jako działanie antyhegemonistyczne oraz dążenie do budowy nowego ładu światowego. Ameryka Łacińska jest istotnym rynkiem zbytu dla chińskich towarów i obszarem chińskich inwestycji zagranicznych, jak również regionem zaopatrzenia surowcowego. Tu nadal trwa rywalizacja dyplomatyczna pomiędzy Chinami kontynentalnymi a Tajwanem. Jan Rowiński zwraca uwagę na pewną prawidłowość w działaniach Chin wobec Ameryki Łacińskiej, która jest konsekwencją zmieniającej się polityki zagranicznej i funkcją ewolucji międzynarodowej roli ChRL⁴⁴. Pierwszy etap wzajemnych kontaktów można określić jako powolne działania, których celem było stworzenie dobrych warunków dla przyszłej współpracy. Miały się one opierać przede wszystkim na kontaktach osobowych i handlowych przy stosowaniu instrumentów propagandowych, takich jak tworzenie biur stałych korespondentów agencji Xinhua czy nadawanie audycji Radia Pekin. W latach 60. Chiny stały się przywódcą Trzeciego Świata w „antyimperialistycznej i antyrewizjonistycznej rewolucji światowej”. Wspierały ruchy narodowo-emancypacyjne, rewolucyjne i antykolonialne oraz tworzenie partii komunistycznych o ideologii maoistowskiej, które dzia-

⁴² Cyt. za: E. C. Economy, *The Game...* s. 146.

⁴³ J.G. Cooke, *China's Soft Power in Africa*, w: *Chinese Soft Power and its Implications...* s. 31.

⁴⁴ J. Rowiński, *Chiny-Ameryka Łacińska: szanse i wyzwania na progu XXI w.*, w: *Ameryka Łacińska w regionie Azji i Pacyfiku*, M.F. Gawrycki (red.) Toruń 2007, s. 101–108.

łały w tamtym regionie na bardzo szeroka skalę. W latach 70. doszło do zmiany w tym kursie, co było również konsekwencją ocieplenia się stosunków z Waszyngtonem. Starania Chin były zwrócone przede wszystkim na ich normalizację, co mogło owocować stopniowym wychodzeniem z izolacji międzynarodowej. Tym samym Chiny dążyły do osłabienia pozycji Republiki na Tajwanie. Lata 80. i 90. charakteryzowało odejście od ideologii oraz skoncentrowanie się na zwiększeniu uznania międzynarodowego. W listopadzie 2008 r. została przyjęta biała księga dotycząca stosunków z Ameryką Łacińską. Dokument określił główne cele dyplomacji w tym regionie: promocja wzajemnego poszanowania, zaufania, rozwój współpracy oparty na strategii *win-win* oraz wzmacnianie, rozwój i intensyfikacja wymiany. Postawione cele korespondują z pięcioma zasadami pokojowego współistnienia⁴⁵, które są traktowane jako podstawa w polityce zagranicznej Chin i określają współpracę Południe-Południe w erze globalizacji⁴⁶. Działania Chin w tym regionie narastają. Wspomaga je szeroki wachlarz inicjatyw kulturalnych i technologicznych, takich jak programy nauki języka chińskiego (25 instytutów Konfucjusza), wymiana kulturowa, naukowa i technologiczna⁴⁷.

Chiny aktywnie realizują swoje cele w Azji Południowo-wschodniej. Włączają się w działania w ramach Wspólnoty Wschodnioazjatyckiej (EAC). Ich celem jest stworzenie bloku ekonomicznego i politycznego, który mógłby rywalizować z USA i UE. Chociaż obecnie mało prawdopodobne wydaje się, aby Pekin podporządkował swój interes narodowy Wspólnocie. Ze względu na to, że Stany Zjednoczone są stosunkowo słabo zaangażowane w bezpieczeństwo regionalne realizowane na płaszczyźnie Regionalnego Forum ASEAN (ARF), coraz częściej można obserwować zwracanie się państw Azji Południowo-wschodniej w kierunku Chin, których przywództwo i dominacja gwarantowałyby dalszy rozwój ekonomiczny i integrację. Taka inicjatywa może być dowodem na to, że państwa regionu będą powoli dążyły do wypierania Stanów Zjednoczonych. Sukcesy Chin w regionie można określić jako „powrót do przyszłości”, kiedy po okresie izolacji i upokorzeń stają się ponownie bardzo ważnym podmiotem na scenie międzynarodowej⁴⁸. Państwa regionu natomiast, celem odnalezienia się w nowej sytuacji, wybierają strategię polegającą na przyłącze-

⁴⁵ Pięć zasad pokojowego współistnienia – *pancha shila* (pañcza sila, z hind. pięć zasad) – zawarto w preambule chińsko-indyjskiego traktatu w sprawie Tybetu z 29 kwietnia 1954 r. Są to: 1) wzajemne poszanowanie integralności terytorialnej i suwerenności, 2) wzajemna nieagresja, 3) wzajemna nieinterwencja w sprawy wewnętrzne, 4) równość i obopólne korzyści, 5) pokojowe współistnienie.

⁴⁶ R. Hsiao, *China's Strategic Engagement with Latin America*, „China Brief” 2008, vol. 8, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34164.

⁴⁷ K.E. Bliss, *China's Projection of Soft Power in the Americas*, w: *Chinese Soft Power and its Implications...* s. 52.

⁴⁸ Zob. A. Ziętek, *Region Azji i Pacyfiku*, w: *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, I. Topolski, H. Dumała, A. Dumała (red.), Lublin 2009.

niu się do silniejszego (*bandwagoning*), z ich perspektywy są to Chiny. Świadczy o tym chociażby wymieniana wcześniej inicjatywa EAC. Strategia ta może okazać się co prawda dość ryzykowna, gdyż od silniejszego oczekuje się, że wykaże dobrą wolę, którą Chiny w tym momencie okazują (strategia pokojowego wzrostu, harmonijnego świata). Zaangażowanie Chin w regionie ma swoje historyczne uwarunkowania. Był to bowiem historyczny obszar wpływów Cesarstwa Chińskiego⁴⁹. Czynnikiem spajającym jest również koncepcja wartości azjatyckich. Obecnie jednak najistotniejsze są uwarunkowania ekonomiczne. Gospodarki państw są względem siebie komplementarne, co umożliwia wzajemną wymianę i maksymalizację korzyści. Ma to również pozytywne przełożenie na międzynarodowy rynek pracy w tym obszarze. Pomoc ekonomiczna jest bezwarunkowa, w przeciwieństwie do tej świadczonej przez Zachód. Nie wymaga zatem dostosowywania się do norm czy oczekiwań Zachodu, szczególnie w odniesieniu do przestrzegania praw człowieka. W regionie mieszka duża chińska populacja, co faktycznie może pozytywnie wpływać na powstawanie i umacnianie wzajemnych powiązań. Tym bardziej, że duża część tej populacji jest zaliczana do elit ekonomicznych. Z drugiej strony, antychińskie nastroje również były jednym z przejawów wzajemnych stosunków. W efekcie mogło to rzutować na relacje z Chinami. Dlatego też ostatnio minimalizowane są formalne powiązania ze społecznościami chińskiego pochodzenia w tych państwach, żeby nikt nie mógł zarzucić prób mieszania się w sprawy wewnętrzne⁵⁰. Chiny bardzo aktywnie promują swój język. W regionie funkcjonuje 17 instytutów Konfucjusza, z czego 13 w samej Tajlandii. Nauka języka chińskiego postrzegana jest jako coś pozytywnego i korzystnego, gdyż może w przyszłości wpływać na lepsze możliwości rozwoju kariery zawodowej, szczególnie w biznesie. Rozwija się również turystyka, co w przyszłości także może pozytywnie wpływać na wzajemne relacje.

WNIOSKI

Mimo że Chiny prowadzą wiele zróżnicowanych działań, których celem jest przede wszystkim poprawa ich wizerunku oraz uzyskanie coraz większego międzynarodowego wpływu, mają one charakter *ad hoc* lub reaktywny, co jest istotnym mankamentem chińskiego *soft power*. Charakteryzuje je niespójność i brak koordynacji. Na przykład Instytut Konfucjusza, postrzegany jako miękki instrument siły Chin, podlega formalnie ministerstwu edukacji, co skutkuje brakiem skoordynowanych działań o zakresie międzynarodowym, jak chociażby

⁴⁹ Zob. R. Kaplan, *China's Grand Map. How Far Will Beijing Reach on Land and at Sea?* „Foreign Affairs” 2010, vol. 89, nr 3.

⁵⁰ D.J. Mitchel, B. Harding, *China and Southeast Asia*, w: *Chinese Soft Power and its Implications...* s. 85.

brak efektywnej współpracy z ambasadami chińskimi na świecie. Dopiero ostatnie debaty i wybór najnowszych strategii świadczą o większej asertywności państwa.

Reasumując, chińskie *soft power* opiera się na czterech głównych działaniach. Po pierwsze – stosowanie tzw. „cichej dyplomacji”. Ma ona polegać na przekonaniu sąsiadów i świata, że Chiny nawet jako główna siła w stosunkach międzynarodowych nie są dla nikogo zagrożeniem. Po drugie – Chiny przedstawiają siebie jako państwo odpowiedzialne, co przejawia się zaangażowaniem w rozwiązywanie problemów globalnych. Po trzecie – Chiny starają się wzmocnić nie tylko swój zewnętrzny wizerunek, ale również wzmacniają poczucie dumy i wartości wśród własnych mieszkańców. Służą temu megaprodukcje filmowe, odwołujące się do świetności Chin cesarskich. Po czwarte – działania te w konsekwencji wzmacniają i dają międzynarodową legitymizację rządowi ChRL i Komunistycznej Partii Chin.

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA SOFT POWER. SOFT POWER WITH CHINESE CHARACTERISTICS

Summary. State bases its power on differentiated potential. It is possible to include as equal political, economic, military potential, as well as imponderables. J.S. Nye has introduced term of soft power into IR terminology. He defined it as ability to affect others to obtain the outcomes one wants through attraction rather than coercion or payment. A country's soft power rests on its resources of culture, political values, and policies. The proposed concept of soft power has met with big audience in scientific and political circles of China who wants to use this power to create his image as stable, predictable and friendly state.

Due to the fact that the dynamics of China's development gives rise to ambivalent feelings the state wants to convince the international community that it is not his intention to be threat to others. For this purpose, using sources of soft power China wants to present itself as a responsible state engaging in solving global problems. Also wants to enhance its image internally. What is undoubtedly the specificity of Chinese soft power. Its aim to strengthen the proud of its history and values among its residents. The consequence of taken actions, which examples are discussed in the article, is to strengthen China's position in the world which in turn serves the international legitimacy of both the government and the Communist Party of China.

Key words: People's Republic of China, soft power, smart power, culture, political values, foreign policy